

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracovala:
Petra Novotná

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Výchova k manželství, rodičovství a sexuálním vztahům zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 30.10.2012

.....

Petra Novotná

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině, přátelům a známým, kteří mi pomáhali s empirickou částí tohoto projektu, kterou bylo nejen vyplňování, ale také i další distribuce a sběr.

Petra Novotná

1 OBSAH

1	OBSAH	6
	Úvod.....	8
1	Vývoj a postavení rolí mužů a žen	9
1.1	Z pohledu historie	9
1.2	Konflikty současné doby.....	10
1.3	Dílčí závěr	14
2	Zásadní problémy provázející manželství a rodičovství	15
2.1	Stabilita vztahu, rozvody, neúplné rodiny	15
2.2	Nevěra	18
2.3	Děti a rozvod.....	21
2.4	Další časté problémy provázející rodiny.....	23
2.5	Dílčí závěr	25
3	Styly výchovy a současný trend	26
3.1	Typy výchovy	26
3.1.1	<i>Demokratická, harmonická výchova</i>	26
3.1.2	Autoritářská výchova.....	26
3.1.3	Liberální výchova	26
3.1.4	Zanedbávající výchova	26
3.1.5	Nadměrně ochranná výchova	26
3.1.6	Disharmonická výchova	27
3.2	Nahlédnutí do výchovné praxe	27
3.3	Dílčí závěr	31
4	Výchova k sexuálním vztahům	32
4.1	Sexualita v životě dětí	32
4.2	Rodičovská ložnice	33
4.3	Dílčí závěr	34

5	Vlastní výzkum z oblasti výchovy, partnerských a mezilidských vztahů.....	36
5.1	Vyhodnocení rodinných a výchovných aspektů	36
5.2	Vyhodnocení postojů k partnerství a manželství	37
5.3	Dílčí závěr	39
6	Závěr.....	40
7	Resumé	Chyba! Záložka není definována.
8	Anotace.....	43
9	Seznam použité literatury a informačních zdrojů.....	43

Úvod

Toto téma jsem si vybrala z toho důvodu, že se velice zajímám o problematiku partnerských a mezilidských vztahů a způsoby co nejeefektivnějších možností pro výchovu dětí. Ve svém volném čase jsem dosud přečetla již spoustu knih na tato témata, zajímám se o dění kolem sebe v těchto oblastech a třeba i čtení různých článků na internetu mě mnohdy dokáže hodně nabudit k přemýšlení a přehodnocení vlastní situace – jakožto manželku a matku. Čeho si ale v poslední době nejvíce všímám, jsou rozdíly a shody mezi muži a ženami, trendy v přístupu k partnerským vztahům a neblahý vliv konzumního života diktovaný současným vývojem společnosti, který má pak za následek fyzicky, psychicky i morálně špatně utvářené osobnosti jedinců.

Partnerství, manželství, rodičovství, to jsou dnes velmi nelehké role, kterých se většina lidí dříve či později zúčastní, budou je prožívat a „bojovat“ s nimi takřka na denním pořádku. Proto si myslím, že dané téma je více než aktuální a týká se každého z nás. Ne všichni totiž zvládají manželské krize, konflikty různých mezilidských vztahů a výchovu dětí absolutně bezchybně a to je také důvod, proč i v knihkupectvích můžeme nalézat stále nové a nové publikace zabývající se těmito tématy.

Proto bych touto svoji bakalářskou prací ráda poukázala na různé patologie ve vztazích, dále i při výchově příštích generací a tím pádem i chyb, kterých se mnozí většinou nevědomky dopouštějí.

Dnešní doba plná shonu a stresu, která zatěžuje každého člověka spoustou úkolů, práce, povinností a závazků jen dokazuje, jak těžké je skloubit fungující vztah, efektivní výchovu a ještě být vnitřně šťastným a spokojeným člověkem.

Proto doufám, že moje práce poslouží mnohým nejen jako informační zdroj, ale zároveň i souhrn příkladů špatných postojů a chování obou pohlaví, poukázání na chyby ve výchově a v neposlední řadě také možnosti, jak se těmito chybám vyvarovat a svůj život tak učinit klidnějším a spokojenějším.

1 Vývoj a postavení rolí mužů a žen

1.1 Z pohledu historie

Vztahy v rodině mají pro každého svého člena nezastupitelný význam. Dnes již samozřejmě poněkud jiný, než tomu tak bylo v dřívějších dobách. Biologicky bylo dáno, že zatímco ženy rodily, vychovávaly děti a staraly se o udržování domova, muži vybaveni svými loveckými schopnostmi zaopatřovali a chránily své rodiny. A jelikož bylo vzájemné partnerství mezi muži a ženami základem pro přežití a bezpečnost, i vztahy fungovaly na zcela jiné bázi, než jak je tomu dnes.

Dělba práce v primitivním kmeni, stejně jako v generaci našich rodičů, byla daleko zřetelnější a jasně vymezená. Když muži dělali mužskou práci a ženy ženskou, ženy neočekávaly, že budou doma muži pracovat. Věděly, že jejich práce venku je soustředěnější, nebezpečnější, namáhavější a celkově náročnější. Když se muž vrátil domů, žena si byla vědoma jeho dřiny a plně respektovala jeho potřebu si odpočinout, než zase půjde ven. Když pradávni muži odcházeli na své lovecké výpravy, ženy rády zůstávaly doma a staraly se o své rodiny a domácnost. Těšilo je dělat ryze ženskou práci. Naučily se záviset na mužích jako na živitelích a ochráncích. Stačilo jim to a nevyžadovaly nic jiného.

„Tradičně bývaly ženy hrdé na své biologické role, neboť mateřství se vysoce hodnotilo, respektovalo a dokonce uctíváno jako svátost. V některých kulturách se na ženu hledělo jako na bytost bližší božství, neboť pouze jí byla dána moc tvořit život. Ženy byly ctěny jako matky a muži se ochotně stávali bojovníky a rádi riskovali životy, aby uživilí a ochránili matky svých dětí.“ (GRAY, John. *Co vám matka říci nemohla a otec nevěděl*. Praha: Práh, 2004, 301 s., ISBN 80-85809-31-1)

Vzhledem k tomu, že už nezávisíme jeden na druhém, pokud jde o bezpečnost a přežití, zásady a dovednosti našich předků zastaraly. Dnes je požadavkem uspokojivého vztahu štěstí, intimita a trvalá vášeň. Vlivem sociálního a ekonomického vývoje za posledních pár desítek let se tak změnily i přístupy a tradiční mužské a ženské role, které fungovaly od počátku civilizace. Zejména změny v roli ženy se podepsaly na neblahém vývoji tradičních hodnot, které se začaly projevovat především tím, že žena už není jen jednotkou pro udržování „domácího krbu“, ale zapojením se taktéž do pracovního procesu a svou nezávislostí a soběstačností se stala muži plnohodnotným a konkurenčním partnerem.

„Dřívější způsoby vzájemných vztahů vyžadovaly od mužů, aby byli výkonnými zaopatřovateli a ochránci, kdežto ženy se učily být milé a přizpůsobivé. Kdyby se tyto staré způsoby dodržovaly i dnes, nevedlo by to k řešení, nýbrž k dalším problémům. Když se moderní muži soustředí jen na to, aby byli lepšími zaopatřovateli a ochránci, pohoří, neboť budou pracovat víc a stráví méně času rozvíjením svých intimních vztahů.“ (GRAY, John. *Co vám matka říci nemohla a otec nevěděl*. Praha: Práh, 2004, 301 s., ISBN 80-85809-31-1)

A právě tyto rozdíly bývají nejčastějším spouštěčem problémů a konfliktů v rodinách. Dříve bylo všechno dané, odlišné role ve vztahu a v rodině rozděleny, tudíž vše fungovalo na zcela jasných principech a očekáváních. Ale dnes? Není výjimkou muž na mateřské dovolené nebo žena vydělávající více než její partner.

Naše matky nenaučily své dcery, jak se svěřovat se svými pocity, aby se muži necítili v defenzívě, nebo jak požádat o podporu, aby muži reagovali příznivě. Neuměli vycházet s muži, aniž by se chovaly mateřsky nebo dávaly příliš moc. Nevěděly, jak se přizpůsobit jejich přáním, aniž by obětovali svá vlastní. Byly jen odbornice na to, jak vyhovět mužům na svůj účet.

1.2 Konflikty současné doby

V průběhu celé historie byli muži s to snášet stresy vnějšího světa, protože se vraceli domů k milující ženě. Po celý den byl muž zaměřen k určitému cíli, když však přišel domů, buď relaxoval, nebo si hrál, anebo byl s láskou očekáván. Rozhodně však už nemusel dělat nic, aby získal přízeň své partnerky. Ovšem dnes už jsme samozřejmě někde zcela jinde. Posunulo se vnímání a prožívání vztahu jako takového a o vlivech a síly výchovy dětí jako takové nemluvě. Čím vyspělejší techniky a možnosti nám dnešní doba nabízí, tím nesnadnější rodinný život a výchova dětí může být.

Nejeden rodič čte jednu příručku za druhou, objevuje, jaké mohl udělat ve výchově chyby a má z toho „špatné svědomí“. Jenže špatně je něco teprve tehdy, když víme, co je správně. Člověk automaticky přebírá vzory od svých rodičů, ale mnohdy je těžké skloubit život manželský, rodičovský, splňovat nároky kladené na člověka 21. století a do toho ještě umět rozlišovat, jaké postupy ve výchově a v přístupu k partnerovi jsou jiné, než třeba právě před 30 lety.

Proto je nutné přemýšlet o způsobech výchovy a důležité je také snažit se vycítit ve svém jednání chyby a pracovat na jejich odstranění.

„Kdo vkládá příliš mnoho energie do toho, aby se vyhnul chybám a má zlost, když nějakou udělá, ten nejde kupředu a chyby bude opakovat stále. K daleko větším úspěchům vede přiznání, že chyby přece patří ke mně a chyby zkrátka dělám. Tím své nedostatky vnímáme jako součást své osobnosti a dokážeme pak hledat způsoby, jak konflikty a problémy řešit jinak.“ (PELIKÁN, Jiří. *Výchova jako teoretický problém*. Ostrava: Amosium servis Ostrava, 1995, 126 s., ISBN 80-85498-27-8)

Aby bylo možno praktikovat rozdílné postoje a způsoby výchovy, je nutno tolerovat odlišnosti. A to jak odlišnosti osobnostní, tak odlišnosti dané doby i prostředí, ve kterém žijeme a snažíme se děti co nejlépe vychovávat.

Prarodiče tak samozřejmě vychovávají svá vnoučata jinak, mají k nim jiný vztah. Nespoutání přímou odpovědností za výchovu bývají o to více tolerantní, příjemně mírní a klidní, žertují s dětmi a jsou vůči nim srdeční. Jsou ale i tací, kteří zase pokračují se svými vnuky v oné výchově, již musely protrpět jejich děti. Není příliš smysluplné a také je to příliš velká zátěž pokoušet se prarodiče změnit. Oni mají své vlastní, jedinečné zkušenosti, které pro ně platí. Na základě svého pozorování mohou říci, že nemálo prarodičů se také mění, jen si tempo tohoto procesu určují sami.

Je proto nepochybné, že rodiče a prarodiče mají různé způsoby výchovy.

„Důvěřujte svému dítěti, že samo pozná rozdíly a zváží výhody a nevýhody obou způsobů. Děti jsou zcela jistě schopny srovnávat specifické modely výchovy a poznávat jejich rozdíly. Čím přesvědčivější je model výchovy, který dětem předkládají rodiče, tím silnější je důvěra dítěte, ale sílí též dětská touha po konfrontaci. Děti využívají odlišných zkušeností, jichž se jim dostalo.“ (ROGGE, Jan-Uwe. *Rodiče určují hranice*. Praha: Portál, 2005, 236 s., ISBN 80-7178-990-9)

Jsou rodiče, především pak matky, které tyto výchovné vzory od rodičů přejímají a aplikují na svých dětech přímo, pak i takové, které právě v důsledku jakýchkoli negativních zkušeností tuto výchovu hodně mění nebo alespoň doplňují a pak jsou rodiče, kteří se z nějakého vlastního přesvědčení snaží vyhnout tradičnímu modelu, který jim byl vštípen.

Ovšem nejedná se jen o problém přejímání vzoru a boje s vlastními přesvědčeními, nýbrž i situacemi a možnostmi, ve kterých se rodiče mohou nacházet. Každá situace nebo i změna způsobena vnějšími vlivy může mít zásadní vliv na přístup k výchově, dětem i partnerovi. Může jí být změna bydliště, problémy nebo ztráta zaměstnání, výraznější změny sociálních a ekonomických aspektů rodiny. Tyto záležitosti pak mohou ovlivňovat chod celé rodiny jako takové, případně i rozhodnutí mít nebo nemít další potomky.

Rodičovská úloha spočívá především větší měrou na bedrech matky a ne vždy má možnost tuto úlohu perspektivně zvládat.

Mnohé dnešní matky si tak bohužel ani nemohou dovolit být matkou na plný úvazek. Mít děti a vedle toho zaměstnání znamená obrovskou spoustu povinností vyžadujících hodně dovedností. Dnešní ženy proto zcela pochopitelně váhají, mají-li se stát matkami.

Vedle toho pak vyvstává i další problém, kdy se při blízcím se konci rodičovské dovolené ženy chtějí vrátit zpátky do práce, ale musí řešit diskriminační otázku, kterou jim způsobuje právě mateřství. Při návratu do zaměstnání z mateřské či rodičovské dovolené často nenajdou u zaměstnavatele pochopení pro žádost o pružnou pracovní dobu nebo zkrácený úvazek. Sladit práci s péčí o děti je v Česku stále velký problém.

Nejčastěji se ženy setkávají při přijímacích pohovorech s otázkami ohledně počtu dětí a možností jejich hlídání. Většina z těch, které se cítí diskriminovány, nedostanou kvůli dětem či těhotenství práci, o kterou se ucházejí. Části žen nepovolí zaměstnavatelé nižší než plný pracovní úvazek po návratu z mateřské či rodičovské dovolené. Málo pružný pracovní systém České republiky tak velmi ztěžuje sladění osobního a pracovního života.

Je těžké odhadnout, proč se firmy částečným pracovním úvazkům, které by řadě rodin mohly pomoci, brání. Fakta hovoří pro ně. Zaměstnankyně (popř. zaměstnanci) se vrátí dříve z rodičovské dovolené. Zaměstnavatel, který nabídne částečné úvazky, tak získá loajální zaměstnance, ale role rodiče kromě potenciálního zaměstnance tak budí ve většině případů naprosto zbytečné obavy.

Proto jak jsem již zmínila, mnohé ženy tak o to více zvažují skutečnost, mají-li se vůbec stát matkami. Některé ženy se opravdu raději rozhodnou dítě nemít, protože představa života v permanentní nejistotě z toho, jaká úskalí jim život s potomkem přinese v podobě náhlé nemoci, zranění, změny sociálního postavení a podobně. Část žen tyto obavy řeší posunem

oné neznámé situace do co nejzazší doby. Jenže právě takové odsouvání se mnohým tak trochu i často vymstí, protože dnes je ve velkém povědomí problém, který provází spoustu žen, obzvláště pak těch, které mateřství odsouvají na pozdější věk. Odkládání mateřství však s sebou nese důsledky, více žen má problémy otěhotnět spontánně a začínají se léčit s neplodností ve stále vyšším věku.

„Početí dítěte je pořád částí společnosti vnímáno jako nějaká schopnost. A neplodnost se tak dostává do škatulky neschopností. Nebývá vnímána jako nemoc v pravém slova smyslu. Nikdo neodsoudí alergika, že nemůže projít rozkvetlou loukou. Ale když pár nemá děti, setkává se s odsouzením okolí relativně často. I u muže s věkem klesá kvalita a množství spermií, navíc je zjištěno, že v souvislosti se stále se zhoršujícím životním stylem (kouření, nadváha, konzumace alkoholu) mají muži nepohyblivé či jinak poškozené spermie, které nejsou schopny oplodnit vajíčko.“ (PLZÁK, Miroslav. *Klíč k výběru partnera pro manželství*. Praha: Motto, 2010, 183 s., ISBN 978-80-7246-505-7)

Jak ale skloubit raný plodný věk a reálnou možnost se o dítě po všech stránkách plnohodnotně postarat? Obávám se, že tento problém nejen řeší, ale hlavně ještě bude řešit čím dál větší procento žen. Muži se tak o to více cítí bezbranní, protože přestože jsou vnímáni jako živitelé rodiny a i u nich vyvstává otázka, jestli se na to cítí nejen ve smyslu role otce, ale také zaopatřovatele rodiny.

Jako další konflikt současné doby bych uvedla vnímání a pohled na fungování vztahu a rodiny dle účastníků rodiny samotné, kdy bych ráda citovala autora jednoho článku na internetu:

„Obecně přijímaný názor, že rodina je stále méně stabilní údajně může vyplývat z toho, že 20. století věnuje obecně více pozornosti humanitním vědám a poskytuje tedy více údajů o rodině než v předchozích historických etapách.

Rodina je vždy jakýmsi zrcadlením širšího sociálního rámce a tak stejně jako celek prochází v historii krizemi a pozitivním rozvojem relativně pravidelně. Druhá polovina 20. století je navíc spojována s uvolňováním proti-rozpadových bariér (snižování vlivu církve, snižování významu rodiny ve vztahu ke kolektivu, zvyšování společenské tolerance vůči rozvodům, módnost...) a tedy mizí tzv. „skryté rozvody“, kdy rodina navenek funguje a je úplná, ale vztahy mezi rodiči jsou velmi chladné, účelové nebo přímo negativní. Jednotliví autoři zabývající se otázkami rodinné funkčnosti spatřují možné příčiny rodinné destability v růz-

ných oblastech celého vztahového rámce. Domnívám se, že k této otázce lze přistupovat jedi- ně komplexně a snažit se zdůraznit propojenost jednotlivých činitelů.

Zaměříme-li se tedy na jednotlivé faktory ovlivňující funkčnost rodiny, měli bychom asi považovat za nejpodstatnější ty tzv. osobnostně podmíněné. Je patrné, že tutéž situaci vnímají různí jedinci odlišně. Manželský poradce je často svědkem toho, že tatáž situace je jedním párem hodnocena pozitivně (manžel není často doma, ale pokud přijde, je veselý, při- náší dobrou pohodu a vlastně mi dává možnost mít víc času pro sebe) jiným negativně (man- žel je málo doma, já musím být stále sama a když konečně přijde, využiji toho času k vý- čitkám a hádce).“ (<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocclanku=2008020102> – Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu).

1.3 Dílčí závěr

Ať už každý rodič pochází z jakéhokoli prostředí výchovy, každý vzor mohou naše děti vnímat jako pozitivní, protože nám mnohdy může ukázat právě tu cestu, která pro daného jedince v danou dobu a na určitém místě nemusí mít zrovna příznivý vliv.

Naši rodiče se dopouštěli chyb ve výchově stejnou (či alespoň přibližnou) měrou, ja- kou se budeme dopouštět i my vůči našim dětem. Nikdy nemůže být nic stoprocentně správn- ného nebo stoprocentně špatného. Každý člověk a každá rodina je jedinečným unikátem a snaha být co nejlepším rodičem může být právě tou nejlepší cestou. Ukazuje nám totiž jak ty správné, tak i ty špatné kroky a jejich následky.

Nároky, které na sebe máme, však v dnešní době nejdou uspokojit vždycky snadno. Leckdy jdou dokonce proti tomu, čemu se říká lidská přirozenost.

Pak jsou případy, kdy své rodičovské potřeby uspokojit nechceme, ať už z principu, či třeba proto, že odmítáme stále ustupovat a chovat se podle požadavků diktovaných společ- ností nebo třeba nejisté budoucnosti signalizující jisté sociální a ekonomické problémy.

2 Zásadní problémy provázející manželství a rodičovství

2.1 *Stabilita vztahu, rozvody, neúplné rodiny*

Podle odborné literatury ženy a muži přikládají emocím, komunikaci, sexu a věrnosti, práci a penězům různou váhu, s tím souvisí i rozdílná tolerance k tomu, co ještě je a co už není akceptovatelné v manželství. Partneri mají odlišné životní zkušenosti, odlišnou socializaci a různým způsobem se proto vypořádávají s nastalou životní situací, což se projevuje například v rozdílech v udávaných příčinách rozvodu.

Zatímco ženy nejčastěji uvádějí jako hlavní důvod rozpadu manželství postrádání komunikace, lásky a společných zájmů a byly naopak ochotny snášet nevěru a často také násilí, muži nemohou snést hlavně obviňování ze strany manželky a její nevěru. Interpretace toho, proč tak často dochází k rozvodu a jakou roli v něm hráli oba partneři, je tak oběma partnery odlišně konstruována a v průběhu let se mění.

V poslední dekádě našeho století také roste počet soužití párů bez uskutečnění svaatebního obřadu, kdy se partneři nevezmou, ale žijí ve společné domácnosti, mají děti a jejich soužití je každodenním rytmem velmi podobné manželství. Opakem je takzvané oddělené soužití, kdy okolí obou lidí ví, že partneři patří k sobě, ovšem každý z nich má své bydliště a střídavě žijí v jedné, či druhé domácnosti, popřípadě žijí odděleně. Jak již bylo zmíněno výše, vedle těchto forem úplných rodin roste počet neúplných rodin, tedy jednotek tvořených jedním rodičem (ve většině případů matkou) a dětmi. Neúplné rodiny mohou vzniknout rozvodem, rozchodem partnerů, ovdověním, případně rozhodnutím rodiče od začátku vychovávat své dítě samostatně.

Další formou soužití je svazek dvou lidí stejného pohlaví, který je společností oficiálně stále více přijímán, ačkoliv ve srovnání s některými západními zeměmi je veřejné, ale hlavně neveřejné přijetí homosexuálních párů stále nízké.

Vztah mezi mužem a ženou by měl být podle moderního nazírání dobrovolným sepejetím dvou rovnoprávných sebevědomých bytostí, které na svém vztahu neustále pracují. Je třeba být připraven na neustálou konfrontaci s tím, že si partneři nemusí ve všem rozumět a

souhlasit spolu, že se do sebe nedokážou navzájem vcítit. Pokud vzájemná tolerance a emocionální vazba ze vztahu vyprchá, v některých případech jeden z partnerů svazek opouští.

Podíváme-li se nejprve na problematiku rozvodů ze statistik, musím konstatovat, že Česká republika patří k zemím s vyšší rozvodovostí. Ve srovnání s obdobím na počátku 90. let 20. století se intenzita rozvodovosti v České republice zvýšila ve všech věkových skupinách, nejvíce pak u mužů a žen ve středním věku, což koresponduje s rostoucí rozvodovostí zejména v období déle po sňatku.

Dalším faktorem, který působí na rostoucí počet rozvodů, je podle mého názoru rychlost společenských změn. Lidé často mění zaměstnání, bydliště (ač v České republice méně než například v západní Evropě) a všechny tyto změny jsou motivovány větším úspěchem v životě. O manželství a rodině pak člověk může uvažovat stejně, jako o dočasné smlouvě. Přesto jsou rozvody předmětem mnoha psychických problémů. Každý rozvod vznikl za jiných okolností souběhem různých činitelů.

Ženy jsou rodinným soužitím stresovány víc než muži, jsou v rodině více angažovány než muži, proto reagují na konflikty nebo nezájem partnera či jeho neochotu se podílet na domácnosti častěji rozvodovým návrhem.

To, co může být pro muže dobré manželství, může pro ženu znamenat děsivou životní etapu. Pro muže je manželství výhodnější, protože získává emocionální zázemí a současně péči o domácnost. Proto muži nemusejí mít motivaci se rozvádět, přehlížejí určité problémy a manželství jim subjektivně jako špatné nepřipadá. Řada žen si stěžuje na nedostatek zájmu o ženu, děti a běžné věci v chodu rodiny. U soudu ovšem oba manželé jen výjimečně uvedou všechno, co je vedlo k danému rozhodnutí.

Při rozvodu dochází nejčastěji k přechodu z modelu dvou-příjmové rodiny, kde byla žena méně placena než její manžel a vedle svého zaměstnání se starala o děti a domácnost, na model rodiny s jedním příjmem. Rozchod manželství, ve kterém jsou nedospělé děti, tak má rozdílné dopady na každého z rodičů. Zatímco otcové jsou povětšinou zvýhodněni ekonomicky, zároveň ztrácejí rodinu a subjektivní pocit domova, emocionálního zázemí. Ženy si sice většinou uchovávají každodenní kontakt s dětmi, dostávají se ale do obtížné materiální situace.

Dalšími způsoby ukončení manželského soužití je také opuštění rodiny jedním z partnerů, dlouhodobá nepřítomnost jednoho z manželů (vězení, pobyt v cizině, emigrace atd.), zánik hlavních funkcí manželství pro fyzickou, emocionální nebo mentální účast jednoho z partnerů (pár spolu bydlí, ale neposkytuje si emocionální podporu a komunikuje spolu v nejnižší nutné míře) – do této sféry spadá také tzv. rodičovské manželství, kdy ostatní funkce manželství zanikly či byly oslabeny, ale pár udržuje manželství kvůli výchově dětí.

Neúplné rodiny jsou často vystaveny sociálním a kulturním tlakům a přijetí těchto rodin se liší v závislosti na důvodu jejich vzniku. V mnoha rozvinutých i rozvojových společnostech je vdovám a vdovcům, kteří žijí s dětmi, poskytována pomoc ve formě nejrůznějších sociálních a kulturních výhod, protože pocit potřeby pomoci těmto rodinám i jejich všeobecné přijetí je zde hluboce zakořeněno.

Můžeme se ale setkat s dvojakým postojem k jiným typům neúplných rodin. Ještě v nedávné historii bylo mateřství svobodných žen spojováno v mnoha kulturách s pocitem hanby a opovržení a tyto ženy spolu se svými dětmi byly často stigmatizovány a vyloučeny ze společnosti. Pojem společnosti se přinejmenším v rozvinutých státech již podstatně změnil a v mnoha ohledech i zlepšil.

Neúplné rodiny existovaly v průběhu celé historie, s postupem času však docházelo k proměnám ve způsobu jejich vzniku. I v minulosti tvořily významný podíl v rámci rodinných domácností, vznikaly však především v důsledku úmrtí jednoho z rodičů a menší pravděpodobnosti opětovného sňatku ovdovělých. Výjimkou nebyly ani nemanželské děti svobodných matek. Oproti minulosti tedy došlo ke strukturálním změnám - dnes v rámci neúplných rodin převažují domácnosti rozvedených, odděleně žijících vdaných a ženatých a také domácnosti svobodných matek, které však své mateřství jaksí vědomě plánovaly.

Vysoká úroveň rozvodovosti vede k neustálému růstu počtu dětí, které si do svého života odnášejí zkušenost s rozvodem svých rodičů. Děti se v České republice zpravidla rodí mladým manželům velmi brzy po sňatku a průměrný věk matek při narození prvního dítěte byl v minulém období (do počátku 90. let minulého století) v porovnání se západními zeměmi extrémně nízký. Většina mladých manželů měla tedy děti již v prvních letech svého manželství, kdy zároveň manželství prochází prvními krizemi. Rozvrat manželství a následující rozvod je tak bohužel běžnou záležitostí v rodinách s malými dětmi.

2.2 Nevěra

Je zcela evidentní, že lidská morálka má dnes již daleko posunuté hranice, než tomu tak bylo dříve. Dnes už snad není nikoho, kdo by se s nevěrou nějakým způsobem neseťkal. Je všudypřítomná a můžeme se s ní setkat každý den. Ať už my, jako hlavní aktéři, nebo jako svědci, či tiší pozorovatelé. Může se odehrávat přímo v našich manželstvích, i přesto, že by nás to ani ve snu nenapadlo.

Nevěra může vzniknout z různých důvodů. Pokud člověk žije ve spokojeném vztahu, motivaci k nevěře může nacházet v tom, užít si nespoutaný intimní styk a zažít v něm něco jiného, než dosud zažívá se svým partnerem. Důvodem může být, že nějaké sexuální praktiky partner odmítá a člověk si je chce zkrátka vyzkoušet, užít a zažít něco zcela úplně nového a nevěra je tak vhodným prostředkem, jak si splnit své intimní sny. Někdy je člověk nevěrný, protože nevěru bere jako prostředek zvýšit si své sebevědomí, každému z nás totiž občas dělá dobře, když se o něj začne zajímat cizí osoba.

V tomto případě je třeba si uvědomit, jestli je člověk ochoten se vzdát všeho, co dosud s někým vybudoval, a nevěra je tak pro dotyčného v dané chvíli důležitá díky dopřání si pár vzrušujících chvil, nebo jestli nezaplatí za své neuvážené chování až příliš vysokou cenu.

Nevěra v nespokojeném vztahu je často pro podvádějící způsobem úniku a nalezení něčeho, co v partnerském vztahu chybí. Může jít o nesoulad v sexuálním životě, kdy se na něm obě strany nedokážou dohodnout a jeden z partnerů tak sexuální strádání zkrátka nevydrží.

K nevěrám se uchylují i lidé, kteří doma zažívají příliš velký stereotyp, klid, nebo naopak hádky, násilí a problémy. Může jít i o lidi, jejichž partneři patří k chorobným žárlivcům, alkoholikům nebo jinak psychologicky nekompetentním partnerům. Často se k nevěře rozhodnou lidé, kteří chtějí svého partnera za něco potrestat. Ať už je to oplácení stejnou mincí, nebo jen nevěra na truc. Nevěra zkrátka vždy byla, je a bude. Jen možná dnes se o ní trochu víc mluví v médiích.

V muslimských a afrických zemích se dodnes považuje za normální mít více jak jednu manželku. Tam jistě příznaky nevěry nejsou nic zvláštního, čím by se žena měla zabývat.

Otázkou, kterou se dnes zabývá mnoho vědců, a která stále zůstává, je, jestli je člověku přirozenější monogamie nebo bigamie. Často tak jejich názory vychází z přírody a oblí-

bené teorie o samečkovi, který musí oplodnit co nejvíce samic a zachovat tak svoje potomstvo.

Sociální psycholog Omri Gillath z Kansasu tvrdí, že ekonomická krize přispívá k mužské nevěře a mimomanželským dětem. Vychází z teorie evoluční psychologie, podle níž se muži věnují krátkodobým vztahům a náhodnému sexu v prostředí s velmi nevýhodnými životními podmínkami. Ty totiž nutí muže více šířit své geny a méně investovat do péče o potomky.

V těžkých životních podmínkách hrozí, že se muži dožijí kratšího života a nevyplatí se jim investovat do malého počtu potomků s jednou partnerkou. Proto jsou silně promiskuitní a investují do maximálního počtu dětí. Tím si zajistí, že alespoň někteří z nich budou dále šířit jeho geny.

A podle Gillatha ekonomická krize vyvolává v mužích právě tyto strategie množení. Sám pak v experimentální studii prokázal, že muži v těžkých životních podmínkách, když sledují erotické obrázky, reagují na ně mnohem energičtěji a více jim buší srdce, než když myslí na bolest zubů. „Jsme biologicky naprogramováni se množit, životní prostředí nám říká, jakou zvolit nejlepší strategii, abychom si zajistili šíření vlastních genů. Když si myslíte, že brzy umřete, pak se vyplatí velmi krátké pářící pokusy a promiskuita, budete mít mnoho potomků a některý přežije. Pro ženy to ale neplatí. Když jsou podmínky pro život stabilní a máte dost jídla a zdrojů, pak se vyplatí investovat hodně do malého počtu dětí s jedním dlouhodobým partnerem,“ tvrdí Gillath.

(<http://sex.dama.cz/clanek.php?id=17159> – Ekonomická krize nutí muže k nevěře, Dáma.cz)

Jistě, nevěra je porušení věrnosti ve vztahu. Může přijít během manželství, ale právě tak se týká nesezdaných párů. I během úvodních fází vztahu (chození) se jaksí implicitně předpokládá věrnost, takže rovněž může k nevěře dojít.

Každou chvíli se dozvídáme, že někdo vyměnil manželku za novou. Mnozí byli nuceni naučit se akceptovat, že je to zčásti přirozené. Hodně z nás si na vlastní kůži vyzkoušelo, jaký je rozdíl mezi sexem manželským a příležitostným. Kdo ale příležitostný románek převedl na manželství, stojí brzy před stejným problémem. Samozřejmě věrnost sama o sobě nedělá dobré manželství. To by mělo poskytovat klid a předvídatelnost na jedné straně a vá-

šeň a touhu na straně druhé. Jak tyto protiklady v manželství skloubit bude asi předmětem bádání ještě spousty vědců a analytiků.

Nevěra sice není nejčastější příčinou rozpadu manželských i mimomanželských svazků, ale pokud k ní dojde, má v naprosté většině případů ničivé důsledky. V prostředí, kde se dlouhodobě oslabuje hodnota odpuštění a závazku vůči druhému, má jen málo párů sílu takovou krizi zvládnout.

Nic na tom nemění ani pokusy některých psychologů nevěru bagatelizovat a legitimizovat např. pojmem „konstruktivní nevěra“. Kromě destruktivního vlivu na vztahy a duši lidí má navíc nevěra a následný rozpad rodiny i nezanedbatelné ekonomické dopady. Škála mimomanželských vztahů se může stupňovat od oduševnělého, vnitřního vztahu k jinému muži přes lehký povrchní flirt až k samotnému pohlavnímu styku nebo dokonce i k léta trvajícím a manželství ohrožující poměr s jiným partnerem.

V muži je totiž odpradáвна hluboce zakořeněna představa ženy jako poslušné otrokyně, která nemá právo na seberealizaci a naplňování svých přání, ale jen na výchovu dětí a péči o svého manžela. K tomu se pojí hluboce zakořeněný komplex méněcennosti, který si ale málokterý muž přizná. Neustále se totiž bojí, že bude srovnáván a potencionální sok nakonec vyjde z takového porovnání lépe. Proto se muži v mnoha případech uchylují k morálním odsudkům nevěry své manželky, zatímco u své vdané milenky její zálety nadšeně podporují.

Když se dva lidé berou, většinou prodělávají různá období, co se týče sexuálního apetitu. Muž je sexuálně na vrcholu okolo dvaceti let, kdežto ženina sexualita vrcholí mezi třicítkou a čtyřicítkou. Faktem ale je, že většina žen potřebuje flirtovat. Je to jejich přirozenost, která mužům navíc dělá dobře.

Můžeme se kvůli nevěře trápit, můžeme ji považovat za součást partnerského života, můžeme se jí bát, ale také na ni můžeme být připraveni. A to je první krok na cestě k tomu, aby k ní nemuselo dojít.

Nevěra není, jak se předpokládá, především fenomén naší doby. Lidé ve všech dobách byli nevěrní, měli své záskoky, zahýbali. Za časů babiček a prababiček si především pánové dopřávali, čeho se nechtěli vzdát, potají, polooficiálně nebo zcela oficiálně. Manželky, tehdy vychované k závislosti, jen stiskly zuby a probíjely se spíše vyprahlou pouští manželské

smyslnosti, zatímco muži ani ve snu nepomysleli na to, že by měli své sexuální potřeby omezit.

On totiž problém nespočívá přímo v nevěře, ale v tom, jak se s ní zachází. Kdo zastává názor, že by se mu nikdy nic takového nestalo, vstupuje tak na pomyslný hodně tenký led. Nevěra by proto neměla být chápána jako definitivní konec vztahu, když se někdo tohoto činu dopustí, nemělo by to být bráno jako důvod k rozchodu nebo dokonce rozvodu.

2.3 Děti a rozvod

Rozvod je těžký nejen pro partnera, který je opouštěn, ale také pro toho, který si rozvod přeje. Nejtěžší však rozvod bývá právě pro děti. Téměř každý dospělý jedinec, který si prošel rozvodem rodičů, na tohle období vzpomíná jako na bolestné a dokáže si velice živě vybavit, kdy mu rodiče oznámili skutečnost, že se hodlají nechat rozvést.

Přestože dítě vyrůstá v rodině, kde panuje nespokojenost a disharmonie, přesto si dítě přeje, aby rodiče zůstali spolu. Výjimkou jsou pouze ty případy, kdy se děti stávají svědky fyzického násilí a zneužívání.

Chceme-li se tedy zamyslet nad tím, jak rozvod zapůsobí na naše dítě, musíme se na to podívat jak z krátkodobého hlediska, tak i z toho dlouhodobého. Krátkodobé reakce jsou daleko zřetelnější. Dětem se zhoršuje prospěch ve škole, začínají více zlobit, často je bolí např. břicho (psychosomatické onemocnění) apod. Ty dlouhodobé dopady jsou daleko závažnější a bývají také více skryté. Děti trpí naprosto neoprávněným pocitem viny, že tatínek odešel proto, že nosím ze školy dvojky a ne jedničky. Trpí ztrátou jistoty, bojí se, že jim odejde i maminka a mají strach o rodiče, který ho opouští. Mnohé děti se však s rozchodem rodičů neshlíají ani po letech a stále doufají, že se k sobě vrátí a budou opět rodina.

Tyhle dětské smutky a nejistoty pak znemožňují rodičům najít si nového partnera. Lépe řečeno, partnera si najdou, ale děti ho odmítají přijmout.

Podle průzkumů nejhůře nové partnery svého rodiče přijímají děti mezi devátým a dvanáctým rokem. O to hůře tuto změnu snáší děti, jejichž rodiče se vzájemně očerňují. Tímto se dítě dostává do neřešitelného konfliktu loajality. Dítě by mělo vědět, že se se svým tatínkem nebo maminkou může stýkat kdykoliv chce, že ho oba rodiče milují a že on může své rodiče milovat stejně. Rodiče by tedy měli před dítětem vždy o svém ex-manželovi/ ex-manželce mluvit vždy hezky a dobře.

Důvodů, proč dítě nechce přijmout nového partnera, může být opravdu mnoho. Nejčastěji je to však proto, že dítě se stále nesmířilo s faktem, že se táta nevrátí a není zcela ochotno tohle, doposud prázdné místo v rodině, přenechat novému partnerovi. Dalším častým důvodem, proč dítě nejsou příliš nadšení z nových partnerů svého rodiče, je strach, že o něj přijdou. Tento “vetřelec” narušuje vztah mezi rodičem a dítětem.

„Jen jediná věc je pro děti spolehlivou oporou: důvěra a víra v lidi, s nimiž žijí v důvěrném vztahu. Jen tato důvěra pomáhá dorůstajícím nalézat své místo ve složitostech odloučení lidí, na kterých každodenně viseli. Taková důvěra se však nedá vštípit výchovou – vyvěrá ze silných, trvalých vztahů, které jsou v tomto období důležitější více než kdy dřív.“ (STEINER, Rudolf. *Výchova dítěte a metodika vyučování*. Praha: Baltazar, 1993, 174 s., ISBN 80-900307-9-3)

Pro děti je rozvod rodičů traumatickou záležitostí, se kterou se těžko vyrovnávají. Čím jsou mladší, tím méně rozumějí tomu, co se mezi rodiči stalo, a pokud jim to rodiče nedokážou vysvětlit, případně se o to ani nepokusí, nezbyvá jim, než se s novou situací vyrovnat po svém. Pokud se manželství rodičů rozpadá, děti většinou mají potřebu hledat viníka a toho většinou hledají mimo svoji rodinu. Noví partneři rodičů jsou pro něj možná zpočátku nevítanými cizinci, kteří je chtějí připravit o rodiče. Děti jim kladou za vinu rozvod rodičů a vylévají si na nich svoji nespokojenost. Ta se někdy může proměnit v oboustrannou averzi nebo až v nenávisť, což zase ovlivňuje vztah partnerů a celkové rodinné poměry.

Stejně jako děti často nestojí o tyto nové partnery, ani noví partneři nepřijímají cizí děti zdaleka vždy s otevřenou náručí. I oni je mohou považovat za vetřelce a mohou na ně žárlit, zejména jestliže rodič dětí dává najevo, že děti pro něj vždycky budou na prvním místě. Bohužel nelze podléhat iluzi, že děti budou sdílet pocity štěstí a spokojenosti z případného nového sňatku svého rodiče.

MUDr. Miroslav Plzák říká, že dospělí se s rozvodovým traumatem vyrovnávají průměrně za dva roky: "Jenže u dětí je stav mnohem složitější. Většinou má toto zranění v jejich duši charakter obalené rozbušky čekající na odjištění. Ať už jde o nemluvně, či školní dítě, v každém věku je rozvod poznamenává. Dokonce i na prahu dospělosti může pocít ztráty kořenů silně rozkolísat psychiku." (PLZÁK, Miroslav. *Taktika a strategie v lásce*, Praha: Motto, 2011, 223 s., ISBN 978-80-7246-565-1)

„Stává se, že dítě se necítí bezpečně, komfortně jako doposud, a nastane zastavení či dokonce zvrat v jeho vývoji. Může se začít pomočovat, chtít sát mateřské mléko, cucat znovu dudlík. S tím může být spojený i strach z budoucnosti, proto může mít potíže s usínáním, začne mít strach ze tmy. Důležité je v této době za všech okolností být a usínat s dítětem, je dobré nalézt si čas na projevování citů a časté mazlení. Dospělým pocit blízkého tvorečka také uleví při trudomyslnosti.“ (KERROVÁ, Susan. *Dítě se speciálními potřebami*. Praha: Portál, 1997, 198 s., ISBN 80-7178-147-9)

Dítě školou povinné také bude v tichosti doufat, že se rodiče znovu dají dohromady, a proto může být proti rodičům i novým partnerům mnohdy arogantní až agresivní. Je to rovněž období, kdy se dítěti stýská po tom z rodičů, s nímž nežije. Také se mnohdy stává, že dítě neví, komu má stranit, vůči komu má být loajální. Absolutně se nedoporučuje rozebírat s takto starým dítětem detaily rozvodu s partnerem, zvláště pak, jaké povahové rysy nebo chyby vám vadily.

Děti starší devíti let se mohou dokonce stydět říci kamarádům a spolužákům, „co se u nich doma děje“, mohou se cítit osamělé, mnohdy se jim zhorší prospěch a také ve vývoji by se mohly zpozdít.

„Dospívající mládež se zdá být vyspělejší, než ve svém věku skutečně je, zdá se být přetížena věčným odporováním rodičům nebo péčí o mladšího sourozence. Rodiče v očích pubertálního dítěte ztrácejí na autoritě, stávají se mu více bratrem či sestrou. Potomek může začít po rodičích chtít například peníze za pomoc v domácnosti nebo za dobré výsledky ve škole. Rozchod rodičů náctiletých dětí pak může mít za následek to, že nebudou věřit v trvalé svazky a v budoucnu mohou mít problém vůbec uvěřit životnímu partnerovi.“ (<http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/rozvod-deti-nemusi-poznamenat>, Neúplné rodiny, internet)

2.4 Další časté problémy provázející rodiny

Jedním z nejčastějších problémů při snaze udržovat fungující rodinu, je i otázka financí. Je osudným omylem domnívat se, že vlastnictví dostatečně velkých finančních prostředků by odstranilo možné příčiny problémů mezi partnery. Peníze neurčují kvalitu vztahů, ale jen nás konfrontují s naší ochotou převzít zodpovědnost za svou existenci.

Při sledování různých statistik a analýz můžeme vidět, že problémem nebývají peníze samy o sobě, ale to, jak s nimi zacházíme. Vztahové problémy vznikající kvůli penězům odhalí, do jaké míry je člověk dospělý. Žena, která se stará o domácnost a vychovává děti, rozhodně není nesvéprávná bytost. Nese velkou odpovědnost za rodinu a často bývá tato odpovědnost větší než partnerova. Proto jí samozřejmě patří právo rozhodovat a hospodařit se značnou částí rodinného příjmu.

Kdo dává vinu za ztroskotání vztahu finančním starostem, klame sám sebe. Čím dříve se partneři této iluze vzdají, tím rychleji se zbaví i těch potíží, které prvoplánově považovali za ekonomické problémy.

Další běžnou chybou při udržování stability rodinného zázemí je to, že muž hned po sňatku věnuje veškerou energii dobývání vrcholů a příliš se nestará o práci na vztahu a funkci domova. Chce tam mít perfektní pořádek, kdykoli se rozhodne vrátit, aby si odpočinul a nabral síly, ale přitom se nehlásí k odpovědnosti za jeho udržování. Dříve nebo později tento "kapitalistický" přístup k řešení problému selže a muž zjistí, že jeho manželství je v troskách a jeho zanedbávaná žena byla hospitalizována s nervovým zhroucením, utekla s jiným mužem nebo prostě opustila svou práci pečovatelky rodinného krbu.

Právě tak častým zdrojem problémů v manželství je opačný přístup, který je typicky ženský. Nejedna žena má totiž v okamžiku sňatku pocit, že svého životního cíle už dosáhla. Nechápe a nechce chápat manželovu potřebu něčeho dosáhnout a ještě zažít něco mimo manželství; reaguje na ni žárlivě a bez ustání vymáhá, aby věnoval stále více energie své rodině. Takové řešení vede ke vztahu, který muže ochromuje a dusí, takže si v něm připadá jako v pasti a často z něj posléze v "krizi středního věku" uprčne.

A právě ona zmiňovaná krize středního věku je dalším kamenem úrazu pro značnou část již mírně pokročilých manželství. Dojde-li skutečně ke krizi, projevuje se u žen i mužů, avšak u obou pohlaví jiným způsobem. Obvykle se jedná o nevhodná či nepraktická (a přitom nemalá) rozhodnutí. Muži si povětšinou, když to na ně dolehne, touží dokázat, že za něco stojí. Koupí si tedy drahý sport'ák. Přitom je to vlastně jen gesto. U žen zase není neobvyklé přehodnocování veškerých vztahů a závazků, což může vést například k unáhlené výpovědi nebo opuštění manžela či partnera. I své děti mohou začít vnímat jinak.

Termín krize středního věku se však stále běžně používá a této problematice je věnována značná pozornost - a rozhodně to není fenomén jen posledního desetiletí. Tzv. krize

středního věku není žádná oficiální diagnóza a je zcela individuální, kdy a v jaké míře se projeví. Většinou postihuje jedince mezi 37 až 50 a více lety.

Důležité je, že bez ohledu na to, jak tomu říkáme (zda krize nebo přechod), objevuje se takřka vždy kolem významných životních událostí, se kterými zvyšující věk někdy souvisí jen nepřímo. Může to být smrt rodičů, kdy si člověk uvědomí blížící se stáří a vlastní smrtelnost, kulatiny nebo moment, kdy nejmladší dítě odjede pryč studovat vysokou školu.

Tato krize jednoho z partnerů se vždycky nějakým způsobem odrazí v rodinném životě. Tohle období ukáže, jak moc je vztah obou partnerů pevný v základech. Manželský život je stereotypní a nejspíše někteří již i rezignovali na to, že se někdy něco změní. Partnera znají tak dobře, že je již nic nepřekvapí a ani sex není nijak převratný. Jestliže v manželství mezi partnery nevládne láska a úcta k tomu druhému a vztahu jako k takovému, začne se jeden z partnerů většinou poohlížet po dobrodružství někde jinde. Muži i ženy si nachází mladší milenkou a milence a tím získávají pocit, že opět žijí. Že je pro co žít.

Přestože je krize středního věku nepříjemná, může partnery přece jen v něčem obohatit. Mají ideální příležitost přehodnotit svůj život. Lidé nacházející se v krizi středního věku se velice často mylně domnívají, že druhou etapu zvládnou stejným způsobem, jak zvládali první etapu svého života. Mnoho lidí tak přetrvává ve starých zajetých kolejích a ve strachu ze změny. Což ovšem ale mnohdy také nemusí být zrovna nejhorší rozhodnutí, když se mnohdy třeba jen hormonální výkyv vrátí opět do své rovnováhy.

2.5 Dílčí závěr

Ať už jsou rozkoly v partnerském vztahu jakéhokoli charakteru, mělo by být prioritou každého dospělého si uvědomit, že pakliže už mají i společné děti, musí hledět prvořadě na jejich blaho a potřeby. Pokud jde o různou míru nestability vztahu, nevěry či jiné další problémy současného způsobu soužití, vše by se mělo řešit v rámci zachování pozitivního vývoje dětí a jejich budoucnosti.

3 Styly výchovy a současný trend

3.1 Typy výchovy

Výchova (nebo též edukace) je cílevědomá, plánovitá a všestranná činnost směřující k přípravě člověka pro jeho společenské úkoly a osobní život. Výchova je celoživotní působení na procesy lidského učení a socializaci s cílem přeměny člověka po všech stránkách, tedy tělesné i duševní. Výchova je zprostředkování znalostí, dovedností a postojů, které jsou přítomny v dané společnosti a které se pokládaly a pokládají za důležité, předat dalším generacím. Různé koncepce výchovy byly v čase ovlivněny sociálními a kulturními podmínkami i odlišnými koncepcemi chápání člověka.

3.1.1 Demokratická, harmonická výchova

Vyznačuje se prvky demokracie a pochopení. Ve vztahu mezi vychovatelem a vychovávaným existují jasně daná pravidla, která jsou přiměřeně kontrolována. Děti se učí komunikaci na správné intelektuální a sociální úrovni, přiměřené jejich věku a schopnostem. Je očekávaná diskuze mezi všemi subjekty výchovy o většině rozhodnutí.

3.1.2 Autoritářská výchova

Vyznačuje se přísným dodržováním příkazů rodičů. Rodiče jsou nároční, kontrolují a prosazují svojí moc bez ohledu na názor dítěte. V tomto typu výchovy je silně akcentovaná komunikace směrem vychovatel - vychovávaný.

3.1.3 Liberální výchova

Vyznačuje se benevolentností vychovatelů, kteří kladou malé požadavky na dítě. Vyznačuje se nízkým stavem kontroly a sociální zodpovědnost.

3.1.4 Zanedbávající výchova

Nedbalost rodičů o děti. Rodiče se starají o svoje aktivity a ne o to, jak se jejich dítě učí, s kým se stýká, co dělá ve svém volném čase apod.

3.1.5 Nadměrně ochranná výchova

Tak zvaná "opičí láska". Představuje nadměrnou starostlivost rodiče o dítě. Dělají všechno "jen pro jeho dobro". Přání dítěte je jim často rozkazem.

3.1.6 Disharmonická výchova

Vyznačuje se rozporuplností. Případ když rodičovské reakce jsou mařené momentálními popudy a náladami. Neexistují jednotná a jasná výchovná pravidla.

3.2 Nahlédnutí do výchovné praxe

Podstatnou roli v procesu utváření určitého způsobu výchovy hraje samo dítě. Od narození reaguje na chování a požadavky svých rodičů podle vrozených dispozic a tím poskytuje dospělým zpětnou vazbu. V optimálním případě je rodič schopen zpětnou vazbu v podobě charakteristických projevů dítěte smysluplně vyhodnocovat, posoudit a eventuálně změnit svoje postoje a chování k dítěti. V jiných případech bývá mnohdy komunikace mezi dospělými a dítětem zatížena stereotypy naučeného chování, jež nemá konstruktivní charakter.

Dospělý často setrvává u ověřených vzorců chování (například z výchovy staršího sourozence) se zdůvodněním, že je „spravedlivý a měří všem dětem stejným metrem“, a tím může v dobré víře frustrovat dítě. Navíc pokud volí pro osobnost dítěte nevhodnou formu výchovy, je nasnadě, že se komplikuje celkový rozvoj osobnosti dítěte a také optimálních mezigeneračních vztahů.

Stejně jako každý lidský jedinec prochází postupně různými stadii vývoje, i výchova v rodině nemá zcela stabilní a neměnný charakter. Její podoba velmi úzce souvisí se stupněm vývoje jak dítěte samého, tak jeho rodičů jako jednotlivců a dále také se stadiem, v němž se v dané chvíli nachází partnerský vztah rodičů.

„Děti často cítí, jak jsou rodiče nejistí, když mají vystupovat jako vzor a příklad, jako autorita, přesvědčující svými zkušenostmi, znalostmi a věděním. Rovnocenný vztah k dětem, pokud jde o úctu k osobnosti, o jejich autonomii a sebeúctu, rozhodně neznamena rovnost nebo dokonce rovnostářství, pokud jde o zkušenosti a vědění. Tento biografický základ může působit plodně a konstruktivně, ale může také způsobovat bloky a překážky – to když rodiče svou převahu co do zkušeností používají nebo zneužívají a chtějí vědět všechno lépe.

Děti však potřebují a vyžadují silné osobnosti, jichž se mohou držet, podle nichž se mohou orientovat. Výchova je součástí vztahu, vztahu mezi dospělými a dětmi. A jestliže se dospělí snaží z výchovy vykroutit a předpokládají, že dítě už se nějak zorientuje samo, pak to znamená, že se rodiče vymaňují ze vztahu ke svým dětem. Ty se pak cítí opuštěny, bez pojítka a pouta, které potřebují. Potřebují emocionální pouto, aby se mohli rozvíjet, vytvářet svou

sebeúctu a budovat si vlastní identitu.“ (STEINER, Rudolf. *Výchova dítěte a metodika vyučování*. Praha: Baltazar, 1993, 174 s., ISBN 80-900307-9-3)

Můžeme říci, že první dva zdroje rodičovského chování (předchozí zkušenosti a temperament rodičů) ovlivňují jeho utváření ještě v těhotenství a po celou dobu výchovného působení, tedy do doby, než se dospívající dítě osamostatní a úspěšně dokončí separaci od rodičů.

Avšak s narozením dítěte vstupuje do celého procesu nový faktor a tím je působení dítěte, tedy jeho vlastní chování, které pak tvaruje chování rodičovské. Lze rozlišovat takzvané prvotní praktiky, které provázejí dítě zhruba do jednoho roku věku a jejichž základ spočívá v tomto období především v roli pečovatelské. Postupně se zvyšuje podíl role výchovné a socializační. Prvotní výchovné praktiky se jeví významně závislé na předchozím učení a zkušenostech vychovatelů.

Sami rodiče jsou během svého vlastního vývoje vystavováni modelu rodičovského působení, a tak si osvojují vzorce rodičovských odpovědí, které později imitují (částečně i v dětském věku při hře „na maminku a tatínka“).

Velmi důležitou složkou, která ovlivňuje rodičovské chování k dítěti, je temperament rodičů. Vysoce aktivní rodiče budou již od raných fází vývoje dítěte vyhledávat kontakt s dítětem, budou ho stimulovat a reagovat pozitivně na jeho činnost. Budou také ve větší míře přejímat kontrolu nad jeho aktivitou. Naopak rodiče s tendencí k letargii vydají mnohem méně energie na vyhledávání kontaktu s dítětem a také na jeho iniciaci, budou mít tendenci dítě méně kontrolovat a ovládat, v extrémních případech se může jednat až o zanedbávání. Mnohé potíže ve výchově tak může způsobovat právě takzvaná nekompatibilita temperamentů rodiče a dítěte, která ztěžuje proces vcítění do prožívání dítěte a zvyšuje tak pravděpodobnost neadekvátní a nekonstruktivní reakce ze strany rodiče.

Obtíže s výchovou dětí nemusí být vždy způsobeny jen tím, že rodiče jsou nezkušení nebo – jak si často myslí – dělají něco zásadně špatně, ale také tím, že každé dítě se rodí s jinými předpoklady a dispozicemi.

Krizovým situacím, konfliktům a problémům všeho druhu se v každodenním životě dětí nelze vyhnout. A to ani tehdy, když „to s nimi myslíme dobře“. Dětský svět je plný konfliktů, krizí a rozporů. A vývoj dětí je právě tak sledem krizí, převratů, třenic a mnohoznač-

ností. Tomu lze stěží zabránit. Ale navzdory tomu mají děti nárok na to, aby byly respektovány jako autonomní subjekty a jako takové také ctěny.

„V krizových situacích drží děti důvěra a jistota, že se se všemi svými starostmi, smutky a bolestmi mají na koho obrátit – potřebují cítit, že jsou přijímané. S touto jistotou v zádech dokážou snést zklamání a frustrace, zatímco soucit je oslabuje. Nepomáhá jim v tom, aby mohly sebevědomě a z vlastní vůle přistoupit k řešení problémů. Pocit spoluúčasti naopak posiluje. Pomáhá, ať už problémy nastávají v důsledku společenských podmínek, nebo v rámci individuálního vývoje. Spoluúčast poskytuje opravdovou pomoc, neboť podporuje snahu a možnost pomoci si sám. Posiluje pocit odpovědnosti, neboť říká: „Ty to zvládneš! Podržím tě, kdykoli budeš potřebovat.“ Spoluúčast dodává odvalu k řešení problémů, k tomu, abychom se k nim postavili čelem a neutíkali od nich nebo se před nimi schovávali.“ (*RO-GGE, Jan-Uwe. Rodiče určují hranice. Praha: Portál, 2005, 236 s., ISBN 80-7178-990-9*)

Mnohdy jde o to, aby se výchova „doladila“ podle temperamentu dítěte a aby došlo k pochopení jeho zvláštností a potřeb. Zejména v případech, kdy se temperament rodičů a dětí výrazně odlišuje, jde o snahu vcítit se do trochu jiného prožívání běžných situací a tuto odlišnost zároveň respektovat. Jsou-li však dispozice nastaveny nepříliš pozitivně, je třeba pracovat na jejich postupném a přiměřeném pozměňování.

Výchovné působení a vzdělávání lidských potomků prochází od pradávných a primitivních kultur až do současnosti neustálým vývojem. Je to zapříčiněno neustále se měnícími podmínkami pro zajištění života, novými poznatky a přístupy. Na jedné straně požadavky formující se společnosti, dostupné informační kanály a média zapříčiňují tlak na odbornost a komplexnost vzdělávání. To je dále ovlivněno výzkumy, experimenty a regulováno normotvornými procesy. Nelze opominout ani humanitní tendence, vliv kultury či náboženství. V neposlední řadě se do vzdělávání promítají očekávání rodičů, učitelů i jejich žáků.

Na straně druhé společnost čelí novému problému, kdy zvyšující se požadavek společnosti na penetraci odborného vysokoškolského vzdělávání ve společnosti zapříčiňuje jeho devaluaci a inflaci. Vytrácí se motivace k povolání, do popředí se dostávají ekonomické zájmy obyvatelstva. Kvalita je tak postupně nahrazována kvantitou.

Stejně tak i my můžeme nacházet úspěšné vychovatele, vedoucí zájmových aktivit a učitele, přestože výchovu nikdy nestudovali a podrobněji se jí nezabývali. Avšak můžeme se

setkat i s teoretiky, vědeckými pracovníky, kteří navzdory intenzivnímu studiu a přemýšlení postrádají dovednost vychovávat.

Ve výchově a vzdělávání je patrný pokrok. Od prvního prostého napodobování činností dospělých dětmi uplynulo již mnoho času. Dnešní pedagogika a výchova používá mnoho různých metod a systémů předávání informací další generaci.

Přestože celosvětovým trendem je snažit se oddělovat složku výchovnou od edukativní, což reflektuje názor široké veřejnosti, že vzdělání zajišťuje škola a výchovu rodina, setkáváme se stále častěji s názory odborníků, kteří upozorňují na skutečnost, že tyto složky prostě jednoduše oddělit nelze. Poukazují přitom nejčastěji na stále se zužující možnosti sankcí a výchovných opatření ve škole. Marně se tedy hledají cesty vedoucí ke shodě mezi nároky rodičů a možnostmi, které školství má. Ne vždy tomu tak však bylo.

Ale ať chceme či nikoli, zásadní význam pro utváření osobnosti jedince má stále největší vliv výchova v rodině. Jako jeden ze stěžejních prvků výchovy bych určitě vnímala nastavování jakýchsi hranic a mantinelů, kdy děti musí jasně vědět, kam jejich chování a postoje mohou zacházet. Klást tyto hranice je úlohou rodičů. Jestliže se od této povinnosti distancují, pak děti meze vymáhají jinými způsoby. Ve své potřebě záchytných bodů vyvolávají třenice a upozorňují na sebe tak dlouho, až přimějí rodiče k tomu, že se svých výchovných povinností ujmou.

„Děti vychovávané bez hranic se cítí samy, nemají osobnost, o niž by se mohly opřít. V jejich duši vzniká pocit opuštěnosti, zatímco jasně dané hranice skýtají dětem pocit sounáležitosti s určitou skupinou, s ostatními lidmi a s rodinou. V takových intenzivních vazbách se pak může dařit sebedůvěře, díky níž jsou děti schopny navazovat vztahy s ostatními lidmi a učit se rozlišovat obvyklé od neobvyklého, zkušenosti nového druhu od již známých. Emocionálně stabilní prostředí dodává dítěti odvahu pouštět se do nových věcí, necouvat před neznámem, před novými zkušenostmi. Dítě zakouší sílu své individuality. Hranice mu poskytují prostor, v němž se cítí doma a v němž se dokáže orientovat. V tomto důvěrně známém prostoru přebírá dítě odpovědnost, rozvíjí se jeho odvaha k samostatnému rozhodování a řešení problémů, což je povzbuzuje k dalším a dalším úkolům. Dítě získává pocit vlastní jedinečnosti. Vyvíjí se jeho úcta k sobě samému, a tím i k ostatním lidem. Dokáže se odlišovat od druhých, a tím se také se také akceptovat ve své jinakosti. Bez hranic není možná individualita a identi-

ta. Neexistence hranic brání rozvoji autonomie a samostatnosti.“ (ROGGE, Jan-Uwe. *Rodiče určují hranice*. Praha: Portál, 2005, 236 s., ISBN 80-7178-990-9)

Proto je důležité, aby děti zakoušely hranice – ovšem na základě citově neporušeného vztahu mezi rodiči a dětmi, vztahu, který se vyznačuje otevřeností a důvěrou. V praxi to vypadá také tak, že rodiče sami žijí způsobem, který ukazují dětem. Malým dětem pomáhá kontrola a podpora, ale styl výchovy starších dětí se musí vyznačovat partnerskou spoluprací.

3.3 Dílčí závěr

Jak tedy co nejefektivněji přistoupit k samotné rodičovské roli? Ideálem je samozřejmě plánované rodičovství, to se totiž může opřít o fyzickou a emocionální stabilitu rodičů.

Mezi námi a naším dítětem existuje neviditelné spojení. Díky němu můžeme sledovat jeho potřeby, emocionální pochody a empaticky reagovat na jeho momentální stav. Říká se tomu také mateřské pouto nebo intuice. Potřeba jistoty je pro každého potřebou základní a pro malé, bezbranné dítě obzvlášť. Studie prokázaly, že mozek dítěte odloučeného od rodičů vykazuje obdobnou aktivitu jako při fyzické bolesti.

Učení vzorem je nejúčinnějším způsobem vedení. Pozitivní výchova poskytne našim ratolestem dobrý základ pro kladné vnímání sebe sama, pomůže jim vybudovat sebevědomí, rozvine jejich svědomí a soucit ke druhým. Doporučuje se se svým dítětem komunikovat tak často, jak je to jen možné. Je dobré snažit se spíš podporovat jeho dobré stránky a věci, které se podařily, než zdůrazňovat to špatné. Právě na pochvalách bude stavět do budoucna tak potřebnou sebedůvěru.

Děti si přejí konkrétní, názorné obrazy, symboly a vyjádření. Pomáhají jim v poznání a pochopení rodiči stanovených mantinelů a v orientaci uprostřed abstraktního světa představ dospělých

4 Výchova k sexuálním vztahům

4.1 Sexualita v životě dětí

Sexuální výchova je dnes v pozoruhodně rozporuplné situaci. Někteří dospělí si ji buď vůbec nepřejí, nebo by podle nich stačila jen v malé míře. Jiní zase dávají vehementně najevo, jak chápou děti a jejich každodenní starosti, a jsou tudíž ochotni přimhouřit své pedagogické oko v otázkách sexu. Ti často opomínají emocionalitu a lidské vztahy. Jsou také rodiče, kteří jsou rádi, že existují brožury, knihy a obrázkové knížky na toto téma a že školy a školky na sebe berou nepříjemnou úlohu osvěty. A jsou zase rodiče, kteří dělají, co mohou. Čtou knihy a chodí na rodičovské semináře, aby dětem dokázali poskytnout co nejlepší osvětu od co nejujtějšího věku.

Sexuální výchova je trvale neuzavřený proces. Je to úkol na celý život, od dětství přes mládí a nejrůznější fáze partnerského života až do samého stáří. V každém věku a v každé životní etapě přicházejí zážitky a zkušenosti nového druhu. Předpokladem dětské sexuální osvěty není jen řeč. Není to jen otázka přesných informací. Předpokladem osvěty, při které jde o dítě samo, je vztah vzájemné důvěry. Dítě potřebuje mít pocit, že jej dospělí přijímají a chápou. Je mnoho dětí, které žijí ve stresu, zapřažené do pevně naplánovaného denního programu bez možnosti uspořádat si svůj volný čas. V takových situacích se pak mohou objevit různé formy procesu uvolnění se.

„Děti nedokážou snést dlouhotrvající neustálé napětí. Nedáme-li jim možnost redukovat stavy napětí, dětské tělo se o své přihlásí: dítě si cumlá palec, regreduje nebo masturbuje. Zatímco u sebeuspokojování podmíněného dosaženým stupněm vývoje osobnosti mnoho nepořídíme se sublimacemi (tedy přenosem na jiné objekty), v případě sebeuspokojování jako uvolnění napětí se to podaří spíše. Většinou děti poznávají nahodile, že tělesné doteky jsou spojeny se slastnými okamžiky – třením oděvu nebo když leží na břiše. Vyvolané pocity se pak učí zesilovat nejrůznějšími manipulacemi. Masturbace přináší dětem potěšení a nezpůsobuje jim žádnou tělesnou ani duševní újmu.“ (PELIKÁN, Jiří. *Výchova jako teoretický problém*. Ostrava: Amosium servis Ostrava, 1995, 126 s., ISBN 80-85498-27-8)

Není tedy třeba zasahovat proti potřebě dětského sebeuspokojování, která je výsledkem citového vývoje dětí. Pozornost by bylo nutné zbystřit, pokud se děti pokoušejí o vzájemnou sexuální stimulaci. Zvýšená pozornost však neznamená zakazování. Zákazy pak totiž

vedou jen k potlačování a skrývání takového chování. Tyto zákazy tak nemohou dítěti pomoci v tvorbě sexuálního a tělesného sebevědomí. Děti je pak také třeba učit, že ne každá situace všedního dne je vhodná pro uspokojování potřeby sexuality a masturbace. Podobně jako odložení realizace těchto potřeb je užitečné poradit dítěti, aby se stáhlo do soukromí vlastního pokoje.

Onanie, masturbace se příliš často posuzuje výlučně z negativní stránky. Jestliže dřívější podivná sexuální morálka dětské sebeuspokojování trestala, dnes se masturbace neuváženě spojuje s možností případného sexuálního zneužití. Ovšem masturbace má z hlediska vývoje dětí celou řadu důležitých významů.

„Masturbace je samozřejmou součástí tělesného pocitu dětí a jejich emocionálně-sexuálního vývoje. Je to forma výrazu, která se vyskytuje mnohem častěji, než si někteří rodiče myslí. Děje se ovšem většinou nepozorovaně. Onanie souvisí s objevováním vlastního těla a s pocitem z něho. Ostatně sebeuspokojování hraje podstatnou roli i v sexualitě dospělých, a to i u partnerských dvojic.“ (*PELIKÁN, Jiří. Výchova jako teoretický problém. Ostrava: Amosium servis Ostrava, 1995, 126 s., ISBN 80-85498-27-8*)

4.2 Rodičovská ložnice

Sexualita je věc dvou lidí, která vyžaduje intimitu, důvěru a spolehlivost a nepřipouští účast kohokoli dalšího včetně vlastních dětí. Je proto scestné předvádět dítěti akt pohlavního styku jako názornou ukázkou biologie. Pro ukojení dětské touhy po vědění je pak vhodné inspirovat se různými příručkami a obdobnými informačními materiály a obrázkovými knížkami.

„Vědomosti a znalosti právě z oblasti sexuality musíme dětem předávat s jasností a otevřeností. Důležitější než zprostředkování všeobecných pouček a přírodovědeckých poznatků je však pravdivost a autentičnost, konkrétnost a názornost, snaha pochopit smysl i skrytý význam dětských otázek. Jen takový postoj nám skýtá záruku, že se nemíneme s emocemi dětí ani s věcným významem jejich tázání. Někdy je pro dítě vhodnější prostá upřímná odpověď než absolutně správný a jednou pro vždy platný výklad. A mějme na paměti, že naše soužití s dětmi občas prochází obtížnými fázemi, za nichž nejsou možná univerzální, obecně platná řešení. Útěchou a povzbuzením necht' je nám myšlenka, že i tato těžká období jednou pominou.“ (*STEINER, Rudolf. Výchova dítěte a metodika vyučování. Praha: Baltazar, 1993, 174 s., ISBN 80-900307-9-3*)

Dětské tázání po sexualitě je pro rodiče výzvou a někdy i zátěží. To zejména tehdy, když si dospělí myslí, že musejí mít na každou otázku správnou odpověď. Dětské otázky bývají překvapivé a někdy přivádějí dospělé do úzkých. To je ovšem normální, cokoli jiného by bylo neobvyklé. Děti si totiž žádají člověka, ne pedagogického robota, který vždy neomylně ví, jak se výchova dělá. Jen člověk (ne robot) dokáže řešit situace každodenního života přiměřeně – jednou realisticky a s pomocí morálky, jindy zase hrou, někdy intuitivně přímo z nitra a někdy zkrátka suverénně, jak si žádá daná situace.

Stejně jako přiznáváme dětem právo na soukromí v určité době a určitém prostoru, je třeba dát dětem totéž najevo i ze strany rodičů. Rodiče mají právo na vlastní soukromí a na sexuální uspokojení ve vlastní místnosti a v době, kterou si sami vyberou. Tento postoj je přiměřený a měl by dětem ukázat, že každý jedinec potřebuje své vlastní soukromí, na které má nárok. Rodiče, kteří své potřeby podřizují potřebám dětí, kteří si myslí, že jednat s ohledem na děti znamená nedbat na vlastní osobnost, kteří jsou zcela pohlceni výchovou dětí – takoví rodiče se pak jen ztrácejí ve své vychovatelské úloze. Rodiče by si tedy měli bez výčitek svědomí užívat času vyhrazeného na společnou intimitu.

„Malé děti se chovají spontánně a také prostě zapomínají. Když se pak stane, že dítě náhle stojí u postele, na níž se rodiče právě mazlí a prožívají intenzivní pocity, je třeba toto přerušit, vyslechnout dítě a neodeslat je prostě pryč. Jestliže dítě stojí před zavřenými dveřmi a chtělo by vejít, je pro ně emocionálně nebezpečné nechat je samotné. Lepší je pozvat je do místnosti. Děti jsou zvědavé, chtějí vědět, co rodiče právě dělají. Úplně stačí jim říci o něžném mazlení. Pokud jde pak o starší děti, ty mívají přání moci přihlížet pohlavnímu styku rodičů. Tato jejich potřeba má málo společného s voyeurismem, je spíše výrazem touhy po vědění. Čím je dítě starší, tím intenzivněji rozvíjí fantazie a představy, které by chtělo prožít na vlastní kůži, zakusit je názorně i pojmově.“ (STEINER, Rudolf. *Výchova dítěte a metodika vyučování*. Praha: Baltazar, 1993, 174 s., ISBN 80-900307-9-3)

Proto je důležité dbát na to, aby se dětem oblast sexuality otvírala názorně, konkrétně a přiměřeně jejich věku. Jen tento přístup pak může podporovat zdravý psychický a sexuální vývoj dítěte.

4.3 Dílčí závěr

Z dětských otázek a z dětského chování plynou nejrůznější situace a ty vyžadují různá řešení. Neexistují obecně platná pravidla. V sexuální výchově ovšem nejde jen o vztahy

a city mezi rodiči navzájem, mezi rodiči a dětmi a mezi dětmi navzájem. Když se děti chtějí dovědět něco o sexualitě, nejde jim pouze o věcnou stránku problému, nýbrž zároveň o jejich vztahy k ostatním, objevuje se v tom i jejich úzkost, nejistota a nejasnosti. A čím méně my dospělí chápeme tuto mnohostrannost sexuálních otázek, tím spíše je výchovný vztah zatížen konflikty.

Dětská zvědavost je v průběhu předškolních let zaměřena na vše, co se kolem děje, mnohé děti pak i mají potřebu o tom vyprávět – ať už svým kamarádům, či přímo rodičům nebo jiným vychovatelům. V oblasti sexuality a rozdílů pohlaví jsou děti schopny vnímat, jak vypadají, jaká jsou jejich těla a rozdíly u ostatních. V mnoha rodinách je zavedeno, že se děti nechávají společně koupat, chodí po bytě po koupeli nahé a vidí své rodiče nahé, i to, jak se koupají. Při hygieně pak děti obvykle mívají společné koupání.

Děti se přirozeně zajímají o své pohlavní orgány. Mohou se příležitostně a nahodile stimulovat a možná chtějí vědět, co jejich kamarádi vidí, ale potom přenesou svou aktivitu na jinou činnost. I přesto je vhodné, aby rodiče (případně pedagogický pracovník) usměrňoval dítě v takovém chování a upozorňoval jej na nevhodnost takového počínání v určitých situacích, místech či době.

Příležitostně děti setrvávají u určité formy sexuální hry nebo masturbace každý den, delší dobu.

Děti jsou přirozeně zvědavé na vše, včetně jejich těla a sexuality. Nejlepší věc, kterou pro ně můžeme udělat, je zacházet s jejich zvědavostí a objevováním jako s normální aktivitou jako je jedení nebo hraní. Při všech běžných činnostech se jim jako dospělí musíme snažit pomoci učit rozpoznávat, která chování jsou vhodná, nevyjímaje chování sexuální, začínající poznáváním a prozkoumáváním vlastního těla. Děti se dokážou naučit mnohé z toho, co je vhodné v různých situacích, jestliže dospělý jim klidně a mile vysvětlí, proč je žádá o spolupráci. Nebude nikdo další v jejich životě, kdo by jim dal takový druh laskavého vedení, než se stanou dospělými a vstoupí do jiného světa. Při klidném a laskavém přístupu s přiměřenou sexuální osvětou tak z dětí vyrostou sexuálně zdraví jedinci mající ty nejlepší základy.

5 Vlastní výzkum z oblasti výchovy, partnerských a mezilidských vztahů

5.1 Vyhodnocení rodinných a výchovných aspektů

Na základě dotazníku, který jsem zpracovala, různě distribuovala a poté i následně vyhotovila, jsem došla k těmto závěrům:

Většina mladé populace ve věku přibližně 21-27 let, svobodných a převážně pouze studujících, pochází z 56% z úplné rodiny, kde vyrůstali s oběma vlastními rodiči v jedné společné domácnosti. Tato část mladé populace byla vychovávána především v demokratickém prostředí výchovy, kdy rodiče působili vlastním vzorem, radami, podporou a vzájemnými diskuzemi.

Co se týče přístupu rodičů k těmto studentům, hodnotili studenti jako pozitivní především to, že se jim rodiče aktivně věnovali, podnikali společné výlety a jiné akce, vzájemný pozitivní vztah, silná podpora, důvěra, naučili své děti respektovat pravidla, zodpovědnosti, dávali svým dětem najevo, že pro ně dělají a chtějí jen to nejlepší.

Co se jim naopak na výchově svými rodiči nelíbilo nebo čemu se chtějí jako rodiče do budoucna vyvarovat, bylo, že u některých nepanovala dostatečná důvěra ve své děti, podle mnohých padalo přespříliš zákazů nebo naopak příkazů, důslednost u domácích úkolů nebo úklidu, občas bezdůvodný křik a bezpředmětné vylévání si zlosti, občas buď ze strany obou rodičů, nebo jen jednoho – nedostatečné ocenění při dosažených výsledcích, někteří měli dokonce pocit nadměrného rozmazlování a věnování mála času.

Další posuzovanou věkovou hranicí bylo 36 – 45 let, napůl svobodných, napůl rozvedených, převážně pracujících, pocházejících z 78% z úplné rodiny.

Tato populace středního věku měla pocit, že byli vychovávaní především autoritativním stylem výchovy, kde vládla autorita společně s jasnými pravidly, ale i kompromisy. Tito lidé středního věku hodnotili na přístupu svých rodičů jako pozitivní především to, že dali jejich životu řád, dobrý vzor, naučili je do života spoustu potřebných věcí, předali jim hodně vlastních zkušeností. Tou negativní stránkou výchovy pak podle nich bylo zase např. nedosta-

tečný prostor pro plnění vlastních cílů a snů, hodně o všem rozhodovali rodiče, aniž by dbali na přání svých dětí a přílišná přísnost.

Poslední věkovou kategorií, která se v mých dotaznících objevila, byla ve věku od 50 let výše, kdy je většina z nich zaměstnaná, malé procento v invalidních důchodech a jeden nezaměstnaný (z celkového počtu 16 lidí této věkové kategorie), přibližně 80% těchto lidí jsou ženatí nebo vdané, kde zhruba 60% dotazovaných uvedlo, že vyrůstali v prostředí výchovy autoritářské, zbylých 40% pak shodně autoritativní.

Lidé z této věkové kategorie uváděli, že jako pozitivní ve výchově ze strany svých rodičů hodnotí to, že se rodiči snažili udělat pro ně vždy to nejlepší, museli hodně pracovat, čímž jim dali dobrý vzor do života, měli s nimi vždy dobrý vztah, vytvářeli jim příjemné a plodné dětské prostředí a spoustu dobrého z vlastních zkušeností se jim tak snažili předávat. Co se týče těch negativních stránek, tak měli pocit, že jim rodiče málo rozuměli, byla tam nedostatečná důvěra a tolerance, málo prostoru pro osobní život v důsledku tvrdé výchovy.

5.2 Vyhodnocení postojů k partnerství a manželství

Výše uvedená kategorie studentů ve věku 21-27 let je, co se týče zkušeností s jakoukoli formou partnerského vztahu nebo známostí, co do četnosti na pomyslném vrcholu. 80% dotazovaných uvedlo, že v jejich životě proběhl jeden, dva nebo tři vážné vztahy, zbylých 20% dokonce uvedli číslovku nula.

Pokud jde o typy veškerých známostí – i těch nejkrátkodobějších (např. na jednu noc), v 65% případů se zde objevoval počet 10-15. Dalších přibližně 30% uvádí počet od čtyř do šesti a ta nejmenší část pak celkový počet známostí v rozmezí 0-3.

Dle výčtu nejhorších vlastností, které na partnerech nemají rádi nebo by se jim nelíbily, bylo nejčastěji uvedeno – žárlivost, sebelítost, flegmaticnost, lhostejnost, neupřímnost, lhaní, nevěra, prázdná slova, sobectví, vulgárnost, neschopnost, lenost, marnivost, urážlivost apod.

Když naopak shrnu ty pozitivní stránky, kde studenti hodnotili ty dobré vlastnosti svých (bývalých, současných, potenciálních) partnerů, tak jsou to především: tolerance, ochota, důvěřivost, upřímnost, laskavost, obětavost, ohleduplnost, že dokáží být pozorní, milí, starostliví, dále pak inteligence, smysl pro životní cíl, slušný, pořádný, věrný, citlivý a smysl pro humor.

Když jsem se ve svém dotazníku ptala na počet dětí, které by dotyční chtěli mít, většina (92%) odpověděla, že by si pro svůj život ideálně představovali 2 děti. Další část (7%) by chtěli jen jedno a zbytek (1%) pak 3 děti.

Další zmíněná věková kategorie ve věku 36 – 45 let uvádí celkem 1 – 3 vážné vztahy (87%), dalších 11% pak 4 – 5 vztahů a zbylá přibližně 2% 6 – 8 partnerství.

Co se týče různých typů známostí, tito lidé středního věku jsou na tom obdobně jako dnešní studenti. Zhruba 61% dotazovaných uvedlo, že celkový počet byl 10 – 15, dalších 18% pak uvádí od čtyř do šesti, dále 13% celkem 0 – 3 a zbylých 8% pak uvedlo více než 16 partnerů za život.

Dále potom co se týká jimi posuzovaných špatných vlastností na partnerech, tak je to obdobné jako u studentů s tím rozdílem, že u této věkové kategorie už navíc hrálo roli i manželství a rodičovství, takže navíc tam přibyly vlastnosti jako nezodpovědnost vůči rodině, neschopnost rodinu finančně zabezpečit, minimum času věnovaného dětem nebo partnerovi/partnerce, upřednostňování vlastních zájmů a koníčků, nedostatečná péče o partnera a vztah jako takový, zanedbávání manželských a rodičovských povinností.

Pokud jde potom o ty pozitivní stránky, pak bych je z výčtu dotazníků doplnila o snahu věnovat se vztahu a dětem, budování si vlastních koníčků a zájmů, smysl pro toleranci a nezabývání se maličkostmi, ochota dělat kompromisy.

S počtem dětí je to obdobné jako u studentů s tím, že zde je vyšší počet dotazovaných, kteří uvedli, že mají nebo by eventuálně mít chtěli celkem 3 děti.

Pokud jde o tu poslední věkovou kategorii nad 50 let, drtivá většina (99%) dotazovaných uvádí, že vážných vztahů bylo 1 – 3, zbylé 1% pak 4 – 5. Pokud je o počet partnerů a známostí celkem, jsme na obdobných číslech, tzn. 93% mělo celkem 0 – 3 známosti a zbývajících 7% pak 4 – 6.

Výčet pozitivních stránek a vlastností, stejně tak jako těch negativních, už pak není jakými novými informacemi obohatit, tady je to obdobné jako u dotazovaných výše zmíněného středního věku.

5.3 Dílčí závěr

Jelikož jsem zpracovávala jen 146 dotazníků, z toho největší část tvořili vysokoškolsí studenti, nemusí být proto výsledky příliš objektivní vzhledem k celkovému množství populace, která se takto většinou posuzuje.

Pokud mám shrnout výsledky svých nasbíraných dat touto formou, je pro mě evidentní, že co se týče výchovy a rodičovské péče, v dřívějších dobách (u starších ročníků) byl nejčastějším stylem výchovy styl autoritářský. Je to dáno především tím, že lidé museli více pracovat, aby uživilí své rodiny, neměli na děti moc času a zároveň jim nedávali ani moc volnosti. Má to samozřejmě svá pozitiva i negativa, ale nelze si nepovšimnout, že morálka dřívějších dětí a studentů byla také někde úplně jinde, než je bohužel dnes.

Největším problémem dnešní doby je totiž to, že i dnes mají lidé spoustu práce a pracovních povinností, kdy se nemohou svým rodinám věnovat tak, jak by si představovali, ale jelikož žijeme v konzumním stylu společnosti, rodiče svým dětem vynahrazují svoji lásku, čas a péči právě vydělanými penězi, dárky či obdobnými maličkostmi.

Dnešní děti mají takřka všechno, netrpí nedostatkem hraček, vybavení moderní elektronikou – mobilem počínaje, přes různé mp4 přehrávače, tablety, až po nejdokonalejší techniky dnešních počítačů.

Pokud bych se měla zaměřit na zhodnocení stránky, co se týče vztahů a partnerství, čísla, která vypovídají o kategorii studentů a dále pak středního věku nejsou moc vzdálená.

O čem svědčí zase tato skutečnost? Bohužel jen o tom, že dnešní volnost, nedostatečná péče rodičů, špatné vzory v rodině a v neposlední řadě opět vliv dnešního všudypřítomného konzumu, dávají mladým lidem přesně ten typ podnětů, že život se má užívat, že mají spoustu volnosti absolutně ve všem a pokud narazí na potenciálního partnera, který jim po nějaké době prostě přestane vyhovovat, jednoduše ho vymění zase za jiného, protože přesně tohle a takovou morálku dnešní společnost nabízí. Což je samozřejmě špatně. Ti mladí lidé dnes nevidí vzor ani potřebu toho, jak vztah budovat, jak o něj pečovat a hlavně a to především – jak řešit problémy a konflikty, aby se všechno v dobré vyřešilo a „šlo se dál“. Tím dál myslím společně s partnerem, nikoli „o dům dál“.

6 Závěr

Cílem mojí bakalářské práce bylo poukázání na rozdíly mezi muži a ženami, jejich přístup k životu, vztahům a práci. Dále potom nemalou měrou i příklady různých druhů výchovy, problémy v rodinách spojených s rozvody, finančními problémy, otázkou, zda a jak je vůbec v dnešní době náročný a nelehký úkol rozhodnout se včas pro případné založení rodiny a výchovu dětí, druhy, způsoby a chyby ve výchově a v neposlední řadě i nahlédnutí pod povrch sexuálního vývoje dětí s patřičným přístupem při výchově a dalším obdobným aspektům provázející život v manželství a rodině.

Mimo jiné mi šlo také i o zdůraznění ať již více či méně zásadních problémů a patologií v manželských a rodinných vztazích, kdy hlavními činiteli těchto problémů byly především nevěry, s tím související i dnešní vysoká rozvodovost, kladení důrazu na špatné přijímání rozvodového stavu dětmi a další časté negativní jevy podepisující se na kvalitě a harmonii společného soužití.

Neopomenutelnou záležitostí jsou pak i různé přístupy ve výchově, připomenutí si rozdílných stylů výchovy a posléze i jejich praktickou stránku, mající svůj specifický dopad na každého jedince, včetně zdárného vývoje tvořeného zdravou sexuální výchovou.

V poslední části své práce jsem analyzovala současný stav různých pohlaví, věků, životních situací a různé postoje a zkušenosti těchto lidí v konverzi se stávajícími trendy či porovnání dřívějšího životního stylu.

Pokud bych měla shrnout své názory, postoje či jistá vyzorování, které mi tvorba této práce dala, myslím, že ideálním přístupem je, že matka má hrát roli té, která je doma s dětmi a vychovává je a ve spojení s pobytem doma se pak účastní i dalších domácích povinností.

Zároveň však trend 21. století vyžaduje od žen jistou univerzalitu, kdy je potřeba se nejen starat o domácnost, manžela a děti, ale také mít zajímavou a uspokojivou kariéru, která je bude moci co nejvíce uspokojovat jak po stránce náplně práce, tak i finanční a ve finále i při pocitu seberealizace. Není žádoucí myslet jen na rodinu a plně se jí obětovat, jak tomu bývalo dříve, ale mít i „svůj život“, ve kterém budou figurovat i nějaké koníčky či jiné životní radosti.

Aby ale manželství a rodina fungovala jako celek, je nutné dbát a pečovat o tyto vztahy v rodině jako takové. Pokud má být dítě zdravě vychováváno, musí mu rodiče zajistit především plnohodnotný harmonický domov založený na lásce, vyrovnanosti a společné touze budovat. Pro děti je tak prvořadým výchovným elementem vzor vlastních rodičů, případně i jiných rodinných příslušníků.

Výchova musí směřovat k tomu, aby děti získávaly stále širší a hlubší vzdělání, osvojily si odpovědný postoj k práci a aby do jejich vědomí a jednání pronikly takové morální zásady, jako jsou láska k bližním, úcta k druhým, osobní skromnost a obětavost.

Ve výchově dětí v rodině je významným výchovným činitelem příklad rodičů, a proto by měli být rodiče svým dětem dobrým příkladem a neopomínat tento fakt ani v mnohdy velmi vypjatých situacích a rodinných či partnerských problémech. Dále by rodiče měli důsledně pečovat o výchovu a výživu dětí a řídit jejich jednání tak, aby z nich vyrostli zdraví a uvědomělí jedinci.

Stát pomáhá rodičům ve výchově dětí především poradenskou činností škol, pedagogicko-psychologických poraden, které jsou téměř ve všech okresech, vydáváním literatury o výchově dětí v rodině, kulturně výchovnou činností, tj. přednáškami, kursy a různými odbornými články.

7 Resumé

Procházíme obdobím, kdy se formuje liberálně párové manželství s nebezpečím rozvodu, který se již stal obecně tolerovanou skutečností. Nad rozvodem jsme se přestali pohoršovat a říkáme, že naše manželství byl omyl. Kdepak. Nejde o omyl, jde o porážku ve hře o přátelství a manželství. Někteří lidé se s vysokou inteligencí pro vztah narodí, znají a používají taktiku a strategii, jen své chování nedovedou pojmenovat. Má-li být svazek dvou lidí trvalý, je třeba na něm pracovat od samého začátku. Součástí onoho úsilí je i uvážlivá volba partnera.

Pakliže si člověk partnera vybral, udržet tento vztah v harmonické rovině bývá mnohdy ještě těžším bojem. Obzvláště pak v situacích, kdy svým chováním a přístupem nejen k partnerovi, ale i k ostatním lidem, práci, povinnostem a závazkům jde příkladem svým dětem.

8 Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá výchovou k různým formám mezilidských vztahů, poukázání na jejich funkčnost i problémy, historický vývoj a možnosti, které dnešní doba nabízí. Pozornost je věnována také sexuálnímu rozvoji dětí, jakožto jedinců s budoucím žádoucím zdravým sexuálním životem. Cílem práce je informovat o aktuální skutečnosti dění v rodinách, chybách ve výchově a při mnohdy nevědomém procesu učení vzorem poukázat na negativní vlivy s cílem vyhnout se těmto vlivům a moci tak vychovat z dětí zdravé sebevědomé jedince.

Praktická část se formou dotazníkového šetření zaměřuje na zjištění skutečnosti, jak daní respondenti vnímají a prožívají způsoby výchovy svými rodiči, jak negativně se na nich mohly odrazit jisté chyby rodičů při výchově a jak sami vnímají a prožívají své vlastní vztahy, s tím výsledkem, že i na nich se projeví převážně typické znaky dnešní doby, a to je nedostatek času a péče, který rodiče svým dětem věnují a v neposlední řadě promítnutí konzumního stylu života i do partnerských vztahů s důsledky častého střídání partnerů za účelem „poznávání nového a užívání si života“.

Klíčová slova

Výchova

Manželství

Rodičovství

Sexualita

Problémy

Rodina

Vztahy

Děti

Rozvod

9 Seznam použité literatury a informačních zdrojů

- [1.] BIDDULPH, S. Deset tajemství lásky, Praha: Portál, 2006
- [2.] DALLAIRE, Y. Lásky a sexualita v trvalém vztahu, Praha: Portál, 2009
- [3.] GEORGE, S.C. Sex na celý život, Praha: Kolumbus, 2003
- [4.] GRAY, J. Co vám matka říci nemohla a otec nevěděl, Praha: Práh, 2004
- [5.] GRAY, J. Muži jsou z Marsu, ženy z Venuše, Praha: Práh, 2004
- [6.] KERROVÁ, S. Dítě se speciálními potřebami, Praha: Portál 1997
- [7.] LEMAN, K. Harmonie v manželství, Praha: Návrat domů, c2009
- [8.] MATĚJKOVÁ, E. Řešíme partnerské problémy, Praha: Grada, 2009
- [9.] NOVÁK, T. DVOŘÁČKOVÁ, B. Vztah matky a syna, Praha: Grada 2009
- [10.] PELIKÁN, J. Výchova jako teoretický problém, Ostrava: Amosium servis, 1995
- [11.] PLESKOTOVÁ, A. Výchova k rodičovství, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990
- [12.] PLZÁK, M. Dospělým vstup zakázán, Praha: Motto, 2010
- [13.] PLZÁK, M. Klíč k výběru partnera pro manželství, Praha: Motto, 2010
- [14.] PLZÁK, M. Taktika a strategie v lásce, Praha: Motto, 2011
- [15.] ROGGE, J.U. Rodiče určují hranice, Praha: Portál 2005
- [16.] STEINER, R. Výchova dítěte a metodika vyučování, Praha: Baltazar 1993
- [17.] TROBE, K. Zranitelnost a intimita: jak se mění sexualita, když se vztah prohlubuje, Praha: Maitrea, 2009
- [18.] VISSELOVI, J. a B. Modely lásky: o dětech a rodičích, Uherské Hradiště: Bhakti, 2006